

Милован Стаматовић
Слободан Павловић
Педагошки факултет у Ужицу
Универзитет у Крагујевцу

Стручни рад
Методичка теорија и пракса број 1/2018.
УДК: 796.1-053.4
371.382:796
стр. 75 - 86.

ИГРЕ И ЊИХОВА УЛОГА У ПСИХОФИЗИЧКОМ РАЗВОЈУ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Резиме: Аутори у овом раду говоре о игри и њеној улози у психофизичком развоју деце предшколског узраста. Посебну пажњу посвећују покретним играма и њиховој примени у активностима из физичког васпитања деце предшколског узраста. У раду наводе неке од покретних игара које је могуће применити у предшколским установама.

Кључне речи: игре, покретне игре, физичко васпитање, психофизички развој деце, предшколски узраст.

УВОД

За децу предшколског узраста игра представља основни и најзначајнији вид дечје активности не само у физичком васпитању деце већ је то основно средство рада кроз коју се реализују васпитно-образовни задаци. Мада се у току усмерених активности усвајају нове кретње, покретној игри припада водећа улога у њиховом даљем развијању и усавршавању.

Значај игара је вишеструк. Оне, пре свега, пружају могућност за задовољење једне од основних биолошких потреба у развоју, а то је потреба за кретањем. Кретање представља један од основних услова за правилан раст и развој. Интензивна и разноврсна

мишићна активност у форми привлачној деци, која изазива радост и задовољство, буди позитивне емоције. Ово делује позитивно на психу детета и има за последицу повишавање тонуса читавог организма, што је веома значајно за све функције организма. Физичка активност, поред утицаја на повећање функционалне способности самих мишића, утиче на развој координације кретања, активира узајамно повезане функције органа и система, па и нервног система, што на одређени начин повећава функционални ниво читаве психичке делатности детета. Разноврсност кретања које се примењују у покретним играма доприноси и развоју кретањих навика.

Самосталност у извођењу кретања, која је карактеристична за игру, пружа деци могућност да сама регулишу своју пажњу, темпо и интензитет кретања. Зависно од ситуације, она могу да смењују кретање са одмором, што је веома важно за отклањање опасности од премарања.

Покретне игре доприносе развоју способности посматрања, анализирања, закључивања, сналажења у одређеним условима. Такође, оне доприносе развијању способности самосталног, брзог налажења решења у датим ситуацијама и способностима реализовања тих решења. Све ово у великој мери утиче на развој стваралачке иницијативе и довитљивости детета, доприноси развијању психичких функција. У играма се стварају услови у којима дете испољава одређене моралне особине. Вишеструким понављањем позитивних деловања и поступака у игри, постепено се изграђују навике моралног понашања.

Из наведеног се види да примена игара не доприноси само остварењу задатака физичког васпитања, већ и осталих васпитних области и појединих васпитно-образовних подручја јер их карактерише комплексност деловања на дечју личност. С обзиром на истакнути многоструки значај и широке могућности за васпитно-образовно деловање кроз игре, оне би требало да буду константни садржај свакодневног живота у свим предшколским установама.

1. ИГРЕ И ПСИХОФИЗИЧКИ РАЗВОЈ ДЕЦЕ

Игра је најизразитији облик дечје активности, спонтана је и добровољна, а њен значај лежи у физичком, сазнајном и социјално-емоционалном развоју детета. У игри се изражавају радозналост, осетљивост, физичка активност и потреба за сарадњом и заједништвом међу њеним учесницима.

Дете се кроз игру афирмише, властитом активношћу стиче нова сазнања о себи и људима уопште, прерађивањем, представљањем и замишљањем свог искуства. Допринос игре лежи и у томе што она испуњава приватне функције играча, односно ослобађа од напетости, олакшава фрустрацијске ситуације, решава конфликте и задовољава дечје жеље и потребу да се осећа сигурним.

Да би о игри извели одређене закључке, морамо најпре изнети њене карактеристике:

- Игра је слободна и спонтана активност детета.
- Игра не обухвата достизање неког специфичног циља јер је сам процес игре важнији од резултата.
- Ток игре и њен исход су увек неизвесни.
- Игра је сажето и скраћено понашање.
- Прописана је, у смислу прихватања међусобних договора и правила која вреде од тренутка кад се уводе и вреднују нове законитости.
- Игру карактерише дивергентност, односно понашање организовано на нов и необичан начин, где све може бити другачије. Код дивергентног мишљења не постоји нешто „што не ваља”, тј. свака компонента игре је прихватљива.
- Игра је фиктивна у односу на стварни свет.

Игра се одвија углавном због задовољства које пружа. Прихватимо је из сопствених потреба, без неке спољне присиле. Дете се у игри осећа неспутано и отворено, следи своју концепцију и замишљен ток игре, па је због тога није потребно прекидати непожељним интервенцијама.

Дете игру доживљава као нешто озбиљно, јер у њој заправо истражује, комбинује, испробава и користи различите стратегије, а одрасли може бити пожељан суиграч ако и сам доживљава игру и уважава замисли и идеје детета и ненаметљиво му нуди нове могућности. У складу са развојем детета, и игре му постају сложеније.

Добро је да се дете игра из више разлога, првенствено због:

- Успостављања емоционалних веза (са дететом се у игри најбоље збиљава и боље упознаје, а оно ће стећи сигурност и кроз све емоционално обојене ситуације у игри учити о себи и својој социјалној средини).
- Великих открића (од раног узраста дете учи кроз игру, ужива у откривању и истраживању оног што га окружује).
- Телесне активности (телесна активност је један од елемената игре; дете у свом развоју мења спољашњу активност од неусмерених неодређених покрета ка организованим прецизним мишићним покретима и реакцијама, а истовремено искушава своје способности кроз игру).
- Учења говора (дете учи много брже ако се забавља; оно у игри стиче искуство комуникације што је предуслов за нове спознаје и стицање социјалних и других вештина).
- Социјализације (у предшколском узрасту дете тражи све више контаката и интеракција са својим вршњацима, а дружење са њима помаже при учењу важних социјалних вештина као што су дељење или чекање на ред).
- Смисла за хумор (кроз игру помажемо детету да види светлију страну света око себе; игра је извор радости).
- Развоја креативности (игра је савршен начин на који дете може истраживати и развијати своју машту и креативност).

- Развоја интелектуалних вештина (игра омогућује детету да рано развија памћење, посматрање и продужавање концентрације, као и усмеравање пажње, будући да свака игра од детета захтева одређени интелектуални напор).
- Самопоуздања (развијање самопоуздања у раном добу кроз игру је могуће на различите начине, нпр. облачење лутке помаже детету да научи како се оно може обући).

Дакле, кретање и радост су од животног значаја и једно друго омогућују. За дете кретање без радости нема значаја, као ни радост без кретања. Може се рећи да неговање ове везе чини смисао предшколског физичког васпитања, а оно је неопходан услов за нормалан психофизички развој детета.

2. ПОКРЕТНЕ ИГРЕ У ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Покретне игре имају велику примену и значај у физичком васпитању деце предшколског узраста. Циљ примене ових игара је да се остваре одређени позитивни утицаји на психофизички развој деце, (биолошки и педагошки утицаји), односно да се реализују бројни биолошки и педагошки задаци физичког васпитања.

Мада се у реализацији наведених задатака користе сви природни облици кретања, разне елементарне форме, конструисана кретања, деца ипак највише воле игру. Игра је у природи детета, али и у природи самог човека. Управо из тог разлога у физичком васпитању деце предшколског узраста најзначајније место припада игри као средству. Бројни теоретичари из ове области сматрају да игра мора наћи своје место на свакој усмереној активности деце предшколског узраста.

Садржај игара је разноврстан и одражава живот околине која окружује дете. Садржај одређује редослед збивања у игри (нпр. како ће се игра одиграти, куда беже „зечеви”, где „слећу птице”, како „паук лови инсекте” итд.). Готово у свакој игри деца беже, јуре или се сакривају, и притом користе различите облике кретања уживљавајући се у различите улоге и ситуације. Деца се поистовећују са својом улогом, тако да покретом и гласом опонашају различите животиње и предмете. Такав садржај мотивише децу на активност и у њих уносе своје утиске и креације.

Већина садржаја подсећа децу да се у одређеним ситуацијама сналазе у простору, опажају га, процењују своје могућности, одлучују се на акцију примењујући разноврсне облике кретања. Садржај у играма одређује и начине кретања у простору, али и како ће користити помоћна средства у игри. Тако у једнима деца треба да трче и носе обруч испред тела, скачу или се провлаче, у другима гађају или хватају лопте и развијају и усавршавају примењена кретања. Има игара у којима је садржај допуњен и обогаћен музичком пратњом, песмом и говором. За такве игре деца показују велико интересовање, јер их текст који говоре или певају подстичу на већу активност.

Да би се ваљано извеле, код покретних игара се морају поштовати одређена правила. Она су повезана са садржајем и одређују како ће се деца у игри понашати и извршавати задатке. „Она чине игру интересантнијом и усмеравају активност деце у појединим улогама. Правила одређују како и кад треба побећи, где се зауставити, ући у простор и изаћи из њега, изговорити одређене речи или се поређати у одговарајућу формацију” (Матић, 1989: 83). Да би се поштовала, правила морају бити логична, разумљива, деца прихватљива, а морају и да одговарају могућностима деце и стварном животу.

Игра даје велики допринос за комплетан психофизички развој детета, као што доприноси и челичењу организма, поготову ако се игра у различитим температурним и просторним условима, који дете наводе на прилагођавање температури и на повећани физички напор. Покретне игре су у функцији развијања и усавршавања кретања, усавршавања функције појединих чула, ангажовања пажње, мишљења и памћења, учења одређених понашања, испољавања својих осећања, а помажу и развоју говора, слуха и ритма. Због велике привлачности и утицаја који има на дете, треба је користити у васпитно-образовном раду са децом предшколског узраста. Међутим, не треба заборавити да је игра добро васпитно средство само онда када се при избору полази од потреба и могућности детета и када се примени у право време и смишљено организује.

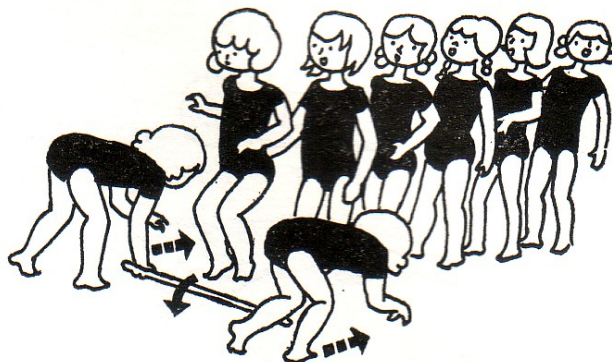
2.1. Пример неких од покретних игара које се могу применити у предшколској установи

Покретне игре су посебна група игара. Оне имају сва обележја игре и попут других врста игара осигуравају оптималан и пуновредан развој личности детета, а уједно имају и одређену вредност у васпитању и образовању деце предшколског узраста, па са осталим играма и активностима чине претпоставку дечјег развојка. О играма у предшколској установи говоримо због тога што дете „има потребу за игром, игра је његова природна, основна животна манифестација и активност и ту потребу задовољава играјући се неуморно где је год то могуће” (Ролер-Халачев и Вегар, 1983: 6). У предшколском узрасту игра је ненадокнадиво средство за развој детета, она одговара природи детета и законитостима његовог психофизичког развоја. Посебан значај игре је видљив код деце која се налазе у дечјим вртићима или су окупљена у неком другом облику друштвено организованог васпитања и образовања.

У тексту који следи навешћемо више покретних игара које се могу изводити у оквиру предшколске установе/вртића, а које осигуравају деци срећно и радосно детињство, али и услове за свестрани развој и потребу за друштвом вршњака.

Игра палицама: Деца стоје у колонама са највише десет играча. Сваки први играч у колони држи палицу у десној руци. На знак васпитача сви први стану у страну и пруже други крај палице другом, а онда трче дубоко сагнути, према зачељу колоне носећи палицу међу собом. Сви играчи у колони стоје на свом месту и суножно

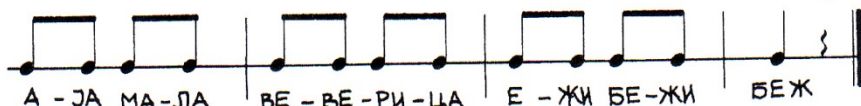
прескачу палицу када она дође до њих. Стигавши на крај колоне, први остаје на њеном зачељу, а други трчи с палицом на почетак колоне, пружа палицу трећем, па опет заједнички трче према крају колоне док играчи у колони прескачу палицу. Сада други остаје на зачељу, а трећи с палицом трчи на почетак колоне. Побеђује она колона која се прва изређала.

Диригент: Бројалицом *Ежи, бежи, беж* изабере се дете које ће бити диригент.

Ежи, бежи, беж

(ритам: Добринка Пековић)

Ежи, бежи, беж

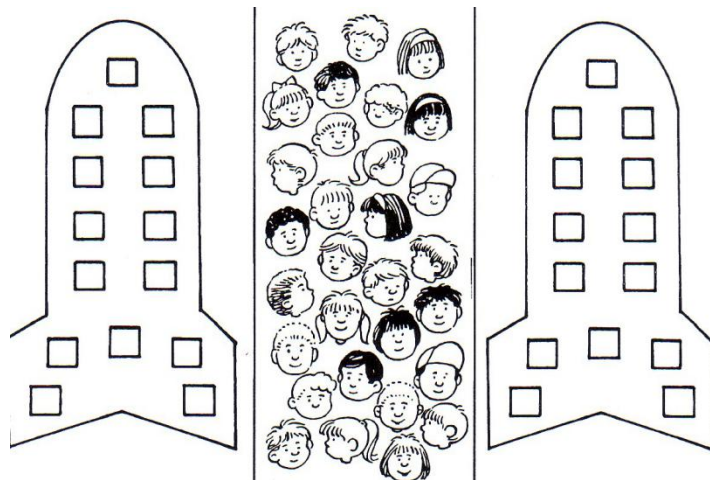
а ја мала веверица

џи си мали јеж,

ежи, бежи, беж.

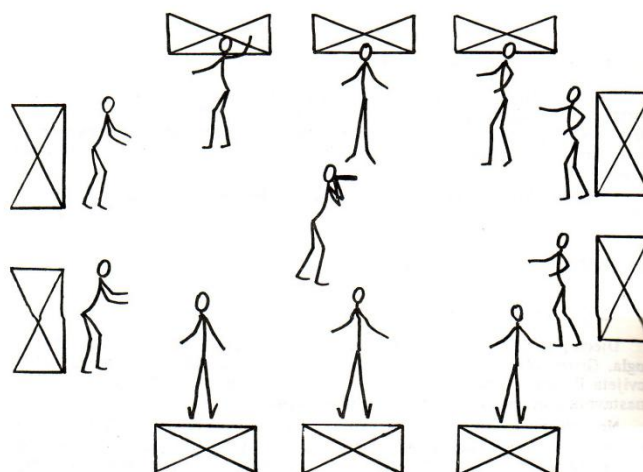
Изабрано дете треба да стоји на средини собе. Треба нацртати по једну линију испред два супротна зида собе. Остала деца се поделе на две групе по принципу „први – други”, „волим – не волим” и сл. Свака група заузима место иза једне од линија, једни према другима лицем. Задатак је да групе истовремено размене места иза линије на начин који одређује дете диригент. Оно може да каже, нпр. „скакућите” или „скачите на једној ноzi”, „ходајте у чучњу” и сл. али све наредбе требало би да су везане искључиво за покрет и кретање. Могућности су неограничене и зависе од креативности деце.

Спори космонаут: На два краја простора за игру ставља се обележје линијама, канапом или ластишем контуре по једног космичког брода. У броду су поређане столице (или обручеви) по две, три у ред, а у врху једна. Столица треба да буде за по једну мање у свакој ракети него што износи половина броја деце. Између ракета, на средини простора, обележи се простор на коме космонаути вежбају. Сва деца – космонаути долазе на тај простор и по упутствима васпитача изводе разне вежбе. Када васпитач викне: „Ракете полећу!” сви космонаути потрче према бродовима, ко према коме хоће и седају на столице. Онај ко не нађе слободно место је спори космонаут и излази из брода. Такође, из брода излазе и они који при заузимању места помере столицу, јер им се седиште покварило, па не могу тако летети. Кад се констатује који су космонаути брзи и спретни, сви поново долазе да вежбају, како би били спремнији за лет и игра се понавља.

Поштар: По спољашњим линијама простора нацрта се онолики број квадрата колико има деце у игри, мање један. Квадрати представљају поштанске сандучиће. Деца заузимају по једно место, а оно дете које је остало без места остаје у средини целог простора и оно почиње игру. Деца су поштари и на позив главног поштара, детета које нема места, трче да разнесу писма.

Главни поштар, који почиње игру, позива остале поштаре на тај начин што засвира у трубу. Сви се окупљају око њега, затим се ређају један за другим, и на поновно свирање трубе трче за главним поштаром. Он их води вијугавом путањом, овамо-онамо, и кад их добро заведе, засвира опет у трубу. Тада сви поштари потрче да заузму било које поштанско сандуче. Трчи и главни поштар, а оно дете које остане без места биће у понављању игре главни поштар, ако се није намерно задржавало у заузимању поштанских сандучића. У противном, треба изабрати оно дете које се највише залагало.

Тражи своју боју: Васпитач дели децу у две групе. У рукама држи мараме различитих боја и одреди којој групи припада која боја мараме. Деца слободно трче по ограниченом простору и на знак: „Тражи своју боју!” васпитач стане на произвољно место, рашири руке (са стране), а у свакој руци држи по једну мараму. Деца потрче и поређају се једно поред другог са стране где се налази њихова боја. Васпитач може премештати мараму из једне у другу руку, а такође може мењати место у простору.

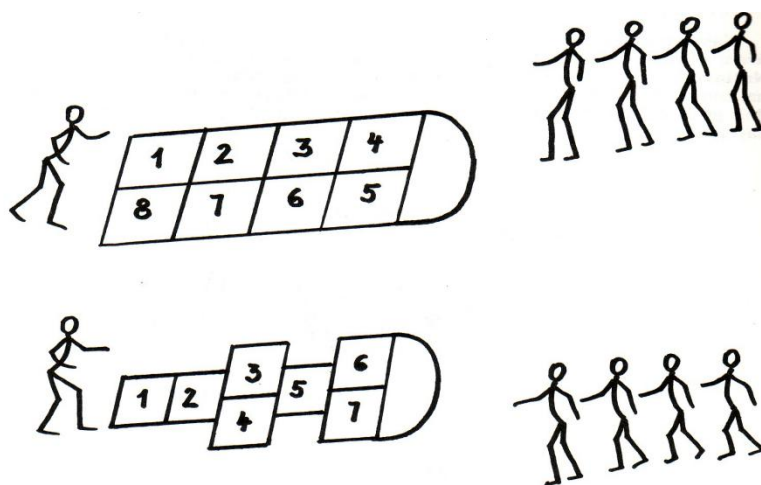
Ко ће пре кроз обруче: Деца се поделе у две, три или четири групе. Групе се поставе у колоне иза обележене линије. Испред сваке групе, на 1-1,5 m растојања, постави се низ од 4-5 обручева. Ако се не располаже посебним плочама, држачима за обручеве, могу се учврстити за столице. Размак између обручева треба да је 1-1,5 m. Иза задњих обручева треба такође обележити једну линију на даљини од 1-1,5 m.

На знак васпитача сва деца почињу да се провлаче, једно иза другог, свака група кроз своје обручеве. При томе морају пазити да не сруше обручеве јер не могу ићи даље док се обруч не намести. Побеђује група која се прва постави у колону иза друге линије. Игра се понавља провлачењем у супротну страну.

Школица: Децу поделимо у више група. Свака група стане на одређено место. Испред сваке групе нацрта се „школица”. На знак васпитача сви први почињу игру, после други, па трећи и тако редом до последњег.

Дете почиње игру спуштањем плочице у поље број 1, затим стане на једну ногу и поскакивањем настоји прстима ноге да гурне плочицу у поље број 2, и тако редом до краја. Ако успешно прође сва поља, наставља игру бацањем плочице у поље број 2 итд. Погрешке у игри су: ако дете гурне или баца плочицу на линију или из обележеног простора, ако дете ногом стане на линију или ако на било који други начин не обави задатак. Онај који погреша, препушта игру другом детету. Победник је онај који је успешно извршио све задатке.

Покретне игре се организују у корелацији са другим областима: развој говора, математички појмови, ликовно и музичко васпитање. Ево једног примера за то.

Изгубљено пиле: Васпитач бројалицом одреди једно дете да се удаљи и окрене леђа осталој деци. За то време васпитач код једног детета из групе сакрије у руке мало „пиле”. Деца почињу да певају песму и образују круг око детета које треба да тражи „пиле”. Кад оно почне да тражи „пиле”, деца певају песму, и то гласније ако се приближава, а тише ако се удаљава од њега. Када пронађе „пиле”, мења улогу с оним дететом које га је сакрило, и игра се понавља.

В. Гомерлин
З. Васиљевић

Весело

И - ма - ли смо пи - ле, ма - ло пи - ле,
је - дно ма - ло пи - ле од по - ки - ле.
А - ли пи - ле не - ста - де, и - ди па га тра - жи.
Мо - жда ће се ја - ви - ти: дај му ша - ку ра - жи.

**Имали смо коку, малу коку,
једну малу коку, златооку.
Али кока нестаде, иди па је тражи.
Можда ће се јавити: дај јој шаку ражи.
Имали смо коку...**

ЗАКЉУЧАК

У савременим условима живота физичко васпитање деце предшколског узраста добија посебан значај. Научно-технолошка и информацијска револуција, поред низа позитивних ефеката, носи са собом и разноврсне негативне утицаје по здравље и способности савременог човека. Као последица негативних утицаја, недовољне

физичке активности, неадекватне исхране, прекомерних емоционалних и других негативних утицаја загађивања животне околине, угрожавају се здравље и способности и деце предшколског узраста.

Највећи број савремених обољења су тзв. болести цивилизације које су болести хипокинетичког карактера, што значи да су највише последице недостатка динамичне физичке активности. Оне се развијају споро и кроз дуги временски период, почевши од најранијег дечјег узраста. Многе дегенеративне болести, посебно обољења локомоторног апарата почињу да се развијају још код деце предшколског узраста. Негативан утицај недостатка оптималне физичке активности знатно се одражава и на вегетативне функције, пре свега, срчано-судовни и дисајни систем, нервни и ендокрини систем.

Из наведених разлога, од посебног је значаја да се за децу предшколског узраста обезбеди ефикасан систем физичког васпитања које треба систематски да задовољава њихову потребу за кретањем, за физичком активношћу, да ефектно подстиче нормалан телесни раст и развој, као и развој најважнијих вегетативних органа и организма у целини. Физичко васпитање као сврсисходан систем програма, активности, садржаја, облика и метода вежбања даје пуне ефекте само ако је усаглашено са узрастним карактеристикама деце предшколског узраста, њиховим индивидуалним способностима и здравственим стањем. Заправо, оно је значајан део интегралног процеса њиховог васпитања и образовања, свестране припреме за живот и рад.

У оквиру физичког васпитања деце наведеног узраста су и покретне игре, које су своју примену нашле на свакој усмереној активности, имајући у виду њихов значај и улогу за целокупни психофизички развој детета. Потреба за играма није само физиолошка, већ има шире аспекте. Код деце је игра практично сам живот. Она представља путоказ за срећно детињство и основну потребу за његовом развојем. Стога је на нама, васпитачима, задатак да деци омогућимо да се играју јер је то, између осталог, и пут до њихове среће.

Литература

1. Благајац, С.: (1997): *Методика физичког васпитања деце предшколског узраста „Игра ми је храна”*, Агенција „Спорт за све”, Београд.
2. Bogosavljev, M. (1981): *Pokretne igre za predškolski uzrast*. Kikinda: Centar za kulturu.
3. Ivanković, A. (1973): *Fizički odgoj djece predškolske dobi*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Каменов, Е. (1997): *Модел основа васпитно-образовног рада са предшколском децом*. Нови Сад: Одсек за педагогију Филозофског факултета у Новом Саду и Републичка заједница виших школа за образовање васпитача.
5. Касагић, Ђ. и Бојанић, И. (1995): *Игре покретом*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
6. Марковић, М. и сар. (2000): *Корак по корак*. Београд: Креативни центар.

7. Matic, R. i sar. (1989): *Igre i aktivnosti dece*. Beograd: „Nova prosveta”.
8. Милановић, Љ. и Стаматовић, М. (2006): *Теорија и методика физичког васпитања*. Ужице: Учитељски факултет.
9. Милановић, Љ. (2004): *300 игара за најмлађе*. Завод за издавање уџбеника: Београд.
10. Roler-Halačev, M. i Vegar, Z. (1983): *Igre predškolske djece*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Џиновић Којић, Д. (2002): *Физичко васпитање предшколског детета*. Београд: СИА.
12. Џиновић Којић, Д. (2011). *Методика физичког васпитања предшколске деце*. Београд: Учитељски факултет.
13. Шекељић, Г., Стаматовић, М. (2014). *Теорија и методика физичког васпитања 2*. Ужице: Учитељски факултет.

Milovan Stamatović
Slobodan Pavlović
Univerzity of Kragujevac
Pedagogical faculty in Uzice

THE GAMES AND THEIR ROLE IN PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE PRESCHOOL DEGREE

Summary: This paper is intended for students of teaching faculties and teachers to help them complete their knowledge and understanding of the role and importance of physical education and games in psychophysical development of preschool children. In the first part of the paper, the authors point to the role and importance of physical education and play in the psychophysical development of the child. The second part gives examples of some of the mobile games that can easily be organized within the framework of physical education activities. Finally, authors discuss some of the dangers of contemporary life that can negatively affect the psycho-physical development of the child and how important physical activity and play is in preserving and improving the health of the child.

Key words: games, mobile games, physical education, psycho-physical development of children, preschool age.

Рад је примљен 28. 11. 2017. године, а рецензиран 02. 02. 2018. године.